

International Journal of Languages' Education and Teaching

ISSN: 2198 - 4999, GERMANY

December 2015, Volume 3, Issue 3, p. 71-85

VIEWING INDIA FROM TURKEY

HİNDİSTAN'A TÜRKİYE'DEN BAKMAK

Alparslan OYMAK¹

ABSTRACT

The views of Western World on the East and thus on the Ottoman and Turkey within the framework of orientalism are obvious. But how did the Ottoman and then Turkey viewed India which is located in far more east? It is worth studying how India is viewed by Turkey with regards to the recent concept of "Ottoman Orientalism". In order to answer this question, it would be wise to look at the Indian travel books from 18th century until the end of 20th century. Owners of these travel books form a group changing from statesmen to the intellectuals, from newsmen to authors. All these travelers were looking for a similar fabulous context when they first met India. While some of the travelers who had grown up with the Eastern tales such as the 1001 Nights were disappointed with what they found, some others were able to get the mystical context they were expecting to find. It is interesting that, almost all authors view India through an orientalist perspective. The architecture of the country and its developed city centres bring about the comparison between Turkey and India. Then, when one sees the life away from the city centre, the concept of "Civilization" is questioned. So it is seen that, Turkish people who are regarded to be uncivilized by the Western people, think the same for the Indians. There are prejudices against the Indian life style and beliefs. Consequently; Turkey's view on India is similar to the view of the Western World on Turkey.

Key Words: The Ottoman, Turkey, India, Travel Books, East, View.

---

¹ Dr Arş. Gör. Yıldız Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, alpoymak@hotmail.com

ÖZET

Batının oryantalizm ekseninde Doğu'ya, dolayısıyla Osmanlı'ya ve Türkiye'ye bakışı bellidir. Peki, Osmanlı ve sonrasında Türkiye, daha doğusundaki Hindistan'ı nasıl görmektedir? Son yıllarda tartışılmaya başlanan "Osmanlı Oryantalizmi" kavramından yola çıkarak bir bakış açısı meselesi temelinde Hindistan'ın Türkiye'den nasıl görüldüğü sorusu cevaplanmaya değerdir. Bu sorunun cevabını verebilmek için 18. Yüzyıldan 20. Yüzyılın sonlarına kadarki Hindistan seyahatnamelerine bakmak yol göstericidir. Bu seyahatnamelerin sahipleri, devlet görevlilerinden aydınlara, gazetecilerden yazarlara kadar çeşitlilik gösteren bir grubu oluştururlar. Tüm bu seyyahların Hindistan'la ilk karşılaşmalarında benzer şekilde masalsi bir ortam aradıkları görülür. Bin Bir Gece Masalları gibi Doğu hikâyeleriyle yetişen seyyahların bir kısmı gördükleri karşısında hayal kırıklığına uğrarken bir kısmı da bekledikleri mistik ortamı yakalamışlardır. İlginç olan nokta hemen hemen tüm yazarların Hindistan'a oryantalist bir bakış açısıyla yaklaşmalarıdır. Ülkenin mimari yapısı ve gelişmiş şehir merkezleri Türkiye ile Hindistan'ın karşılaştırılmasını beraberinde getirir. Sonrasında, merkezden uzaklaşıldığında görülen hayat karşısında "Medeniyet" kavramının sorgulandığı görülür. Yani Batı tarafından medeni olmadığı ifade edilen Türklerin, Hindistan halkı için aynı şekilde düşündükleri ortaya çıkar. Hint yaşam tarzı, inanışları ve bu farklı inançlara karşı önyargılı bir tutum sergilenir. Sonuçta Batı Türkiye'yi hangi pencereden değerlendiriyorsa Türkiye de Hindistan'ı benzer bir pencereden değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye, Hindistan, Seyahatnameler, Doğu, Bakış açısı.

1. GİRİŞ

Ussama Makdisi, 2002 yılında itirazlara neden makalesinde (Makdisi, 2002) her toplumun kendi "Doğu"sunu yarattığını, Osmanlı Devleti'nin de bunlardan biri olduğunu ileri sürer. Örnek olarak da, Lübnan temelinde Osmanlı'nın Arap toplumuna yaklaşımını verir. Buradaki sorunsal "Osmanlı Oryantalizmi"dir. Bu bağlamda, her ne kadar Osmanlı-Arap ilişkileriyle ilgisi olmasa da, bir bakış açısı meselesi temelinde Hindistan'ın Türkiye'den nasıl görüldüğü sorusu cevaplanmaya değerdir.

Batının oryantalizm ekseninde Doğu'ya, dolayısıyla Osmanlı'ya ve Türkiye'ye bakışı belirli kalıplarla ve belirgin önyargularla şekillenmiştir. Batı için bugün bile Ortadoğu, Arap coğrafyası ve hatta Orta Asya kültürleriyle Türkiye arasında bir fark yoktur. Bu sonuca varmak için İstanbul'un kısmen de olsa konu edildiği Batı kaynaklı belgesellere, gazete başlıklarına ya da güncel sinema filmlerine bakmak bile yeterlidir. Şehrin daha eski, kısmen az gelişmiş mekânlarında fesleriyle dolaşan erkekler arkada cami silüetleriyle sıklıkla göz önüne getirilirler. Eski hikâyelerle beslenip yüzyıllar boyunca değişmeden gelen önyargılar zaten görülmek istenen manzara ile birleşmiştir.

Bir gazeteci grubuyla Hindistan'da bulunan Refi Cevat Ulunay da aynı sorundan mustarıptır. Kendilerine bir matbaayı gezdiren bir İngiliz onları İranlı zannedince doğal olarak sinirlenir: "Avrupalı Hindistan'da yaşasa dahi Şark denildi mi hepsini bir memleket zannediyor. Neredense aklında İranlı kalmış. Onun için artık Türk de, Afganlı da, Mısırlı da hep İranlı" (Ulunay,1962:111). Batı Doğu'yu böyle görmek isteyebilir. Peki, "Doğu" yani Türkiye ve öncesinde Osmanlı, daha "Doğu"yu yani Hindistan'ı nasıl görmüştür ya da ilk karşılaşmalarında ne görmeyi ummuştur?

2. YÖNTEM

Bu sorunun cevabını bulabilmek için farklı zamanlarda çeşitli nedenlerle Hindistan'da bulunmuş olan devlet görevlisi, gazeteci, yazar ya da aydınların seyahat notlarına bakmak yol gösterici olacaktır.

Osmanlı'nın Hindistan'la ilk tanışıklığı, seyahatname türünün de Osmanlı'daki ilk örneği 1557'de tamamlanmış olan *Mir'atü'l Memalik* (1999) vasıtasıyla olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman devrinde kaptan-ı derya olan Seydi Ali Reis tarafından 1557'de tamamlanan eser Umman ve Hint denizlerindeki seferleri anlatır. Asıl amaç sefer boyunca yaşananları bildirmek olduğundan maalesef bu eserde Hint kültürüyle ilgili ayrıntılı bilgiye rastlanmaz.

Kronolojik olarak gidildiğinde ikinci eser 19 Rebiülevvel 1199'da (30 Ocak 1785) elçilik göreviyle Hindistan'da bulunan Yağlıkçı Yusuf Ağa'nın Oğlu Mehmed Emin Efendi tarafından kaleme alınmıştır (Miroğlu, 1984).

Diğer eserler ise sırasıyla şöyledir:

Şirvanlı Ahmet Hamdi Efendi'nin 1883 tarihli *Hindistan ve Sevad-ı Afganistan Seyahatnâmesi* (1995),

Direktör Âli Bey'in Bağdat üzerinden Hindistan'a yaptığı 1884-1888 yılları arasındaki seyahatini kapsayan *Dicle'de Kelek ile Bir Yolculuk - Seyahat Jurnalı* adlı eseri (2003),

Selanikli Tevfik'in, 1318 (1900) tarihli *Musavver Hindistan Seyahatnamesi* (Sabah'ın Kış Gecesi Eğlencesi),

Hindistan'da 1909'da bulunan Abdürresid İbrahim'in *Âlem-i İslam ve Japonya'da İslamiyet'in Yayılması* (2012) adlı eseri,

Basri Lostar'ın 17 Mayıs-20 Temmuz 1922'de *Yarın Mecmuası*'nda yayımlanan "Hint Hatıraları" adlı yazı dizisi,

Halide Edip Adıvar'ın 1935'teki seyahatini kaleme aldığı *Hindistan'a Dair* (2014) adlı eseri,

Falih Rıfki Atay'ın bir gazeteci grubuyla 1943'te ziyaret ettiği Hindistan hakkındaki izlenimlerini aktardığı *Hind* adlı eseri ve yine aynı grupta yer alan Burhan Felek'in *Hint Masalları* (1943) adlı eseri,

Ahmet Emin Yalman, Ahmet Şükrü Esmer, Adviye Fenik, Refi Cevat Ulunay, Doğan Nadi'nin yazılarından oluşan 1953 tarihli *Hindistan'da Gördüklerimiz* (Yalman A. E. vd., 1953) adlı kitap ve yine Refi Cevat Ulunay'ın aynı seyahati konu alan ancak 1962'de daha geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde yayımladığı *İhtişam Diyarı Hindistan'ı* (1962).

Son olarak da Hindistan'da hiç bulunmayan Cemil Meriç'in yıllarca süren araştırmaları sonucu Batılı ve yerli birçok kaynaktan yola çıkarak hazırladığı ve tüm bir Hint tarihi ve kültürünü ele aldığı *Bir Dünyanın Eşiğinde* (2003) adlı eseri dikkate alınmalıdır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Beklentiler ve İlk Karşılaşma

Masalların, destanların, kahramanlık hikâyelerinin Türk edebiyatında önemli bir yeri vardır. İran, Arap ve Hint mitolojisinin etkilerini de Divan edebiyatında görmek mümkündür. *Bin Bir Gece Masalları*, *Kelile ve Dimne*, *Şehname* gibi birçok esere Türk toplumu aşınadır. Kısacası egzotik diyarlar, masalsı atmosferler her zaman bir merak unsuru olarak bilinçlere yerleşmiştir. Yani Doğu'dan beklenen şey mistisizmdir.

Hindistan'daki izlenimlerini kitaplaştıran Refi Cevat Ulunay'ın Hint diyarında düşlediği atmosfer buna güzel bir örnektir. Yazar, Hindistan'ın güzel bahçeleri karşısında oryantalist hayallere dalar:

“Buraya ipek halılar atılmalı, Hint kumaşlarından minderler konulmalı... Sarıkları zümrütler, yakutlarla süslü mükellef adamlar uçları kıvrık sırmalı pabuçlarını ipek halıların üzerine bırakarak bu minderlerde kâh bağdaş kurup, kâh uzanarak etrafında uçuşan ceylan gibi Hint güzellerinin çıplak ayaklarını saran halhallardan zil sesleri çıkararak yaptıkları dansları seyretmeli idiler” (Ulunay, 1962:141).

Benzer şekilde Taç Mahal de “beyaz tüllere bürünerek mehtaba naz eden” bir gelindir (Ulunay, 1962:79).

Yazarın kitabının adı *İhtişam Diyarı Hindistan*'dır. Yine bu kitabın ilk bölümü de “Bin Bir Gece Masallarının Sihirli Halısı” başlığını taşır. Yani Ulunay kendisinin de belirttiği gibi okuduğu kitaplar, gördüğü resimler, anlatılan maceralardaki Hindistan'ı hayal ederek yola çıkmıştır (1962:9-10). Tabii bu beklentilerin tek nedeni yerli kaynaklar değildir. Henüz çocukken Batılıların yazdıkları *Esrar-ı Hint*, *Lü'lü-ü-Asfar* gibi eserler hayalinde tamamen farklı bir Hindistan canlanmasına neden olur (1962:212). Yine Keşmir Aslanı denen Şeyh Mohammed Abdullah'la tanışmaya giderken hayalinde doğuya ait bir masal kahramanı tasarlamıştır. Ancak karşısında tamamen Avrupaî giyimli sıradan birini görünce hayal kırıklığına uğrar. Çünkü Ulunay, “Başındaki destarlı (sarık), taylesanlı (şal) muazzam bir tarikat tacının altından arslan yelesi gibi sert ve gümrâh (gür) saçlar, omuzlarına dökülmüş; kalın kaşların altında keskin bakışlı gözler şimşek çakan” bir kahraman görmeyi ummuştur (Ulunay, 1962:60).

Burhan Felek'in de Ulunay'a benzer olarak, örneğin hayalindeki renkli, ipekli, süslü Lahor yerine, geniş caddeli, seyrek konaklı, başıboş ineklerin ve sarıklı Hintlilerin dolaştığı şehri görünce "yaldızlı hayalleri" (Felek, 1943:104) yıkılır.

II. Abdülhamit tarafından Hindistan'a Şehbender (konsolos) olarak gönderilen Şirvanlı Ahmed Hamdi Efendi'nin ise hayal ettiği masal atmosferini bulduğu açıktır. Seyyah, Amber Kalesi'ni tasvir ederken şaşkınlığını gizleyemez:

"Burası mahrûti bir kubbet-ül-hadra üzerinde ecinni ve periler tarafından acaib bir surette mermerden bina olunmuş şa'saalı bir saraya benzer... Fakat burada tarifi nâ-kabil olan şey birkaç dakikadan sonra insana ârız olan teessürle efsane ve esrar kabîlinden olarak insanı bir şey istila eder ki acaba bu yalnız binbir gece efsanesi hayalâtı mıdır yoksa efsane-i mezkûrda vâki olduğu gibi burada bu şehri birdenbire çıkarıp korkunç bir esrar mı meydana attı?" (Hamdi, 1995:34).

Hamdi Efendi, Şehrazat'ın *Bin Bir Gece Masalları*'ndaki görkemli sarayını görmeyi umarak gittiği Hindistan'da Ulunay'ın aksine istediğini bulmuştur. Ayrıca Udaipur için:

"Burası mahrûti bir kubbet-ül-hadra üzerinde ecinni ve periler tarafından acaib bir surette mermerden bina olunmuş şa'saalı bir saraya benzer... Fakat burada tarifi nâ-kabil olan şey birkaç dakikadan sonra insana ârız olan teessürle efsane ve esrar kabîlinden olarak insanı bir şey istila eder ki acaba bu yalnız binbir gece efsanesi hayalâtı mıdır yoksa efsane-i mezkûrda vâki olduğu gibi burada bu şehri birdenbire çıkarıp korkunç bir esrar mı meydana attı?" (Hamdi, 1995:24) derken cinlerden ve perilerden oluşan tamamen masalsi bir ortam çizmekten geri durmaz.

Diğer bir seyyah, *Sabah* gazetesi yazarı Selanikli Tevfik, *Hindistan Seyahatnamesi*'ni gazete müşterilerine "Sabah'ın Kış Gecesi Eğlencesi" olarak hediye ettiğini belirttiği kitabında Hindistan için, "Ahalisi, hayvanatı her hali garip bir memleket" ifadesini kullanır. Seylan'da gördüğü bir manzara karşısında ise:

"Meşhudumuz olan menâzır-ı latifeyi tahriren ifade mümkün olmayıp bunları bir ressamın fırçasıyla tasvir eylemek lazım idi. Uzaklarda ufkun cihetinde en koyu mavi renginden en açık lacivert rengine kadar elvân-ı muhtelifede meşhud sıra vardı. Tepelerin balasında bulutların teşkil eylediği bir perde-i nazar-rubanin güya saçakları koyu al ve altın renginde bir kumaş ile vücuda getirilmiş idi. Bir haldeki insan bu manzaraya bakmak ile doyamazdı" (Tevfik, 1900:52) şeklinde betimlemeler yaparak yine benzer bir ortam çizer.

Yukarıdaki alıntılarda, Hindistan'la gerçekten karşılaşıldığında gösterilen ilk tepkileri tespit etmek mümkündür. Manzara betimlemeleri yapılırken, örneğin Ulunay'ın duyduğu ile gördüğü arasındaki fark bir hayal kırıklığını ifade eder. Ülkenin görkemli, renkli coğrafyası doğal olarak çok dikkat çekicidir ancak bu yine de yazarın kafasındaki imaja ya da "masal"a uymaz. O da manzarayı yeniden yaratma, zihnine uydurma yoluna gider.

Selanikli Tevfik Efendi'nin betimlemesi daha nesnel olmasına rağmen klasik edebiyatın bakış açısını yansıtır. Eseri daha çok okuyucularına bilgi vermek amacıyla hazırladığı için zaman zaman kıyaslamalara gider. Örneğin Seylan Adası'ndaki tabiatı bazen Alplere bazen de Avrupa'daki örneklerine benzetir (Tevfik, 1900:47). Ağaçlara ayırdığı ve çeşitleri hakkında verdiği geniş bilgi de oldukça aydınlatıcıdır (Tevfik, 1900:53).

Şirvanlı Ahmet Hamdi Efendi ise Hindistan'da ne bulmak ya da ne görmek istediye bulmuş ve görmüş gibidir. Cinlerle perilerle süslediği betimlemeleri, beslediği kaynaklarla örtüşür ve nesnellikten uzaktır. Bu durum seyyahın kendi bakış açısını yansıtıyor olabileceği gibi, geri döndüğünde kendisinden beklenileni yani gizemli bir âlemi ortaya koyma niyetiyle de açıklanabilir.

Hemen hemen bütün seyyahların *Bin Bir Gece Masalları*'nda okuduklarını görmeye gittiği açıktır. Hatta izlenimlerini gerçekçi bir üslupla aktaracağını belirten Halide Edip Adıvar bile, bir bayram sabahı rengârenk kıyafetler içinde kutlama yapan insanları gördüğünde, bu manzaranın "bin bir gece hikâyelerinden kesilmiş bir parça" (Adıvar, 2014:31) gibi olduğunu itiraf eder.

Bu ilk izlenimlerden sonraysa yavaş yavaş gerçek dünyaya dönülecektir.

Mekâna Bakış

İlk karşılaşmanın heyecanı yerini yavaş yavaş ülkenin mimarisıyla, tarihi eserleriyle, doğasıyla ve altyapısıyla ilgili değerlendirmelere bırakır. Örneğin Selanikli Tevfik, ülkenin geniş ve iyi halde bulunan kaldırımlarından, hindistancevizi ve hurma ağaçlarıyla süslenmiş sokaklarından etkilenmiştir. (Tevfik, 1900:36). Şehirlerin yollarının, kaldırımlarının genişliği, kent merkezlerindeki düzenli şehirleşme sadece onun değil, Hindistan'a giden tüm seyyahların dikkatini çeken manzaraların başında gelir. Bir Tanzimat aydını olan Direktör Âli Bey de şimdi Pakistan sınırlarında olan Karaçi'deki limandan ve yüksek binalardan etkilenir. Fenerlerin ve vapur ışıklarının aydınlattığı geniş caddeler onda bir tören havası hissini yaratır. Ancak ilgisi bunlarla sınırlıdır. Örneğin Banyanların büyük tapınaklarını gezmesine rağmen, inançla ya da kültürle ilgili hiçbir yorumda bulunmaz (Âli Bey, 2003:117). İlber Ortaylı, bunu Türk aydınının Şark'a kendi dünya görüşünden bakmaya devam etmesiyle açıklar. Yine Tanzimat aydını kadar kentlerin modern altyapılarına ilgi gösteren başka bir bakışın olmadığını ekler (Ortaylı, 1992: 275).

Kuşkusuz modern şehre olan bu ilginin sebebi, mahallelerinin yapısı gereği dar sokaklardan oluşan, altyapısı eksik İstanbul'la yapılan kıyasın da sonucudur. "Doğu"ya giden Osmanlı'nın, karşısında Avrupai bir şehir görmesinin şaşkınlığıdır aynı zamanda. Tabii bu düzenin nedeninin İngiliz yönetimi olduğu sıklıkla vurgulanır, şehir merkezinden uzaklaştıkça ortaya çıkan sefalet ön planda bir takım önyargılarla işlenir.

Abdürreşid İbrahim de örneğin Bombay'ın bakımlı, modern görüntüsünden etkilenir ancak şehrin temiz kesiminde Avrupalıların oturduğunu da ekler. Yine Bombay'ın aksine Kalküta'da

karşılaştığı manzaradan, dar ve kullanışsız sokaklardan, caddelerde yatan sığır ve öküzlerden şaşkınlıkla bahseder. (İbrahim, 2012:267) Ulunay ise Delhi'yi gördüğünde her şeyin büyük ve azametli olmasından, saraylardan, meydanlardan, abidelerden, geniş yeşil sahalarından etkilenir. Turizme verilen önem ve altyapı olanakları ile 1960'ların Türkiye'sini kıyaslayarak hayıflanır (Ulunay, 1962:60). Bir kıyaslama da Halide Edip Adivar'dan gelir. Adivar, Delhi'deki meşhur Kızıl Kale'deki (Red Fort) eski binaları türbe hissini verdikleri için sevmese de mekânın, sahipleri birazdan gelecekmış gibi düşündürdüğünü belirtir. Kalenin bu yönü ona Bursa'yı hatırlatır. Bursa'yı genç ve yaratıcı bir çağlarında imar edenlerin, Yeni Delhi'ye gelip olgunluk dönemi eserlerini verdiği hissine kapılmıştır (Adivar, 2014:49). Taç Mahal için: "Tam manasıyla ibretle bakılan bu mucize abide, ırki, milli her mülahazaya meydan okuyordu" (Adivar, 2014:53) derken eserin başka bir ülkede hayal edilemeyeceğini, insanın onda tarihin akışını gördüğünü düşünür.

Halide Edip, resim ve heykel sanatının Batı'dan hatta Yunan'dan üstün olduğuna kanaat getirse de esasında tarihi eserlerin mimarisini sevmez (Adivar, 2014:165). "Cicili biçili, şeker kutusu kapakları gibi" (Adivar, 2014:31) dediği mabetleri beğenmez hatta mabetlerin en meşhuru olan Vişno'nun mimarisini fazla karışık ve oymaları garip bulur. Halide Edip'e eserlerdeki çok renkliliğin, fazla süsün, aşırı işçiliğin, bir anlamda ona göre "karmaşa"nın fazla geldiği anlaşılmaktadır. Öyle ki zamanla kendisini bir rüya içinde hissetmeye, içerideki kalabalığı da bir heyula alayı olarak görmeye başlar (Adivar, 2014:160). Âli Bey gibi (2003:122) benzer şekilde Selanikli Tevfik de insan ve hayvan heykellerini kaba saba, taklitte başarısız bulsa da Adivar'ın aksine mabetlerin mimarisini, süslemelerini beğenir (Tevfik, 1900:84).

Daha içerilere yani köylere doğru gidildiğinde görkemli yapılar yerlerini bakımsız evlere bırakacaktır. Köy evlerini çamurdan yapılmış pis kulübeler olarak tarif eden Adivar, bu "sefalet yuvalarının" kaldırılması gerektiği kanaatindedir (Adivar, 2014:51). Aynı doğrultuda Âli Bey'de dar ve bakımsız sokaklardan duyduğu rahatsızlığı belirtmişti. Buradaki mesele sadece "ferahlık" ihtiyacıyla değil, biraz da "eski" olana tahammül edememeye ilgilidir. Biri Tanzimat, diğeri Cumhuriyet döneminin iki aydını hem maddi hem de manevi anlamda ayrıca bir rejim sorunu temelinde "eski"den kurtulmanın gereğine inanır. Âli Bey'in yüksek binalar dışında ilgisini Hint geleneğine yöneltmemesinin nedeni de bununla açıklanabilir. Tabii eski yerine yeni olanın arzu edilmesiyle birlikte bugün de tartışılan medeniyet kavramı hemen hemen tüm seyyahlar tarafından kendi bakış açılarıyla ortaya konmuştur.

Medeniyet, Medenilik

Belki Anadolu'da gördüğü köy manzaralarını hatırlayarak "eski"ye tahammül edemeyen Adivar'ın çok beğendiği bir yapı, Bombay'ın en muasır binası olduğu için, tren istasyonu binasıdır. Buradan yazarın medeniyet anlayışı da ortaya çıkar. Ona göre, bir şehirde mabet yahut tiyatro binasından çok istasyon ve ticarethaneler göz almaktaysa oraya belirli bir medeniyet örneği ayak basmış demektir (Adivar, 2014:32). Tıpkı köyler için düşündüğü gibi,

Yeni Delhi'deki eski ev, han ve pazar yerlerinin de toptan yıkılıp yerlerine, yeni tarz beyaz, yayvan binalar kurulması gerektiğini düşünür (Adıvar, 2014:48).

Selanikli Tevfik için de Hindistan'ın en ziyade Avrupalılaştırmış şehri Bombay'dır. Hatta en fazla "beyaz" burada vardır. Burada belki de bilinçaltında beyaz ırk dışındaki toplumların pek de medeni olamayacağı inancı sezilmektedir. Öyle ki seyyah, Hinduların, siyahilerin Avrupalılarla, İngilizlerle münasebette buldukları için oldukça medenileştikleri kanaatindedir (Adıvar, 1900:70). Benzer şekilde, Şirvanlı Ahmet Hamdi de İngilizlerin hâkimiyetinden sonra Hinduların özellikle hastalık ya da ölüm ayinlerini bir miktar düzene sokup onları bir dereceye kadar medeniyete alıştırdıklarını söyler. Ancak yazar, İngilizlerin daha fazla medeniyet getirmek için uğraşmayıp şehir dışındaki sayfiyelerine çekilmelerini eleştirir. (Hamdi, 1995:80) Görüldüğü gibi seyyahın yerli halktan bir ümidi yoktur. Ne gelirse yine İngilizlerden gelecektir. Beklenti, açıkça görüldüğü gibi medeniyetin Batı tarafından getirilmesidir. Geleneğin, inancın, kültür ve tarihin bu medeniyet anlayışında ilk sıralarda olmadığı açıktır.

Abdürreşid İbrahim ise olaya, İslam'ın Hindistan'da nasıl yaşandığı noktasından bakar. Tahrip edilen ibadethaneler dolayısıyla "Kör medenilerimiz" dediği aydınları Batılılar hakkında kötü düşünmek istemedikleri için eleştirir (İbrahim, 2012:367). Tam da bu nedenle, Hint Müslümanlarında şapka gibi "aşağılıkların" kesinlikle görülemeyeceğini memnuniyetle ifade eder" (İbrahim, 2012:273).

Medeniyet bahsinde, özellikle İngilizlerin Hindistan egemenliği ile ilgili olarak Cemil Meriç, İngiliz yönetiminin Hindistan'ın toprak düzenini bozmasını her şeye rağmen onaylar. Nedeni ise İngilizlerin "yarı barbar yarı medeni" ortaklığı yok etmesiyle Asya'daki tek sosyal ihtilalin bu yolla gerçekleştirilmiş olmasıdır. Meriç bu fikrini savunurken "barbar egoizmi"nden bahseder. (Meriç, 2003:78). Değersiz toprağa sarılıp imparatorlukların çöküşüne, zulüm ve cinayetlere seyirci kalınmasından yola çıkar. Ona göre, pasif, "bitkisel" yaşayış, vahşi ve disiplinsiz bir yaşamayı beraberinde getirir. Cana kıymanın dini bir ayine dönüştürülmesi de bunun sonucudur. Meriç'in itirazı insanların şartların yaratıcısı olmak yerine o şartların mahkûmu haline gelmeleridir. Burada Meriç'in bu coğrafyadaki inançları insanı küçülten tabiat dini olarak gördüğünü belirtmek gerekir. Yani maymun Hanuman ve İnek Sabbala'ya secde edilmesi tabiatın efendisi olan insanı küçültmektedir (Meriç, 2003:79). Ancak yazarın Hint kültürüyle ilgili olumsuz değerlendirmelerinin yukarıdaki örneklerle sınırlı olduğunu belirtmek gerekir. Hindistan'ı hiç görmeyen ama bu ülke hakkında çok ciddi okumalar yapan Meriç'in Hindistan'ı keşfiyle beraber bu kültüre hayranlık duyduğu açıktır.

Gündelik Hayat, İnançlar ve Önyargılar

Bakışlar gündelik hayata çevrildiğinde ise, yaşanan hayatın renkliliği ve aynı orandaki karmaşası gözler önüne serilir. Hindistan'ın kozmopolit yapısı, farklı inanç ve milliyetten gelen insanların kıyafetleriyle birlikte oluşturdukları cümbüş, başta Abdürreşid İbrahim

olmak üzere tüm seyyahların adeta başını döndürür. Özellikle Selanikli Tefvik'in halkın giyim tarzını ayrıntılarıyla anlattığı bölümler birer belge niteliğindedir (Tefvik, 1900:77).

Yine Selanikli Tefvik ve ayrıca Mehmed Emin Efendi karşılaştıkları pazar manzaralarını oldukça canlı bir şekilde betimlerler. Selanikli Tefvik, muz, ananas, gibi ismini ilk defa duyduğu, şeklini ilk defa gördüğü çeşit çeşit çeşit meyveleri anlatır. Yiyeceklerin, pişmiş et ve balıkların kokusundan rahatsız olur (Tefvik, 1900:36). Yine bir pazardaki alışveriş manzaraları Mehmed Emin Efendi tarafından oldukça canlı şekilde aktarılır. Oyunbazlara, içki ve sair her ne "fesat" isterlerse kimsenin karışmadığını, herkesin kendi halinde olduğunu, kavga, hırsızlık, darp olaylarının yaşanmadığını ekler. Üstü çıplak gezen ziynetli Banyan kadınlarının rahatça dolaşmaları onu doğal olarak şaşırtmış olmalıdır. (Miroğlu, 1984:549)

Banyanların öküze, ağaca ve suya taptıklarını, hayvan öldürmediklerini aktaran Mehmed Emin Efendi, kutsal sayılan Ganj nehriindeki arınma, ateşe tapma, ölülerinin gözlerinin kargalara oydurulması gibi ritüelleri olumlu ya da olumsuz bir yorum yapmadan bir belgeselci gibi sadece aktarır. Benzer törenleri betimleyen Selanikli Tefvik, kadının ölen kocasıyla birlikte yakılması âdetini en ayrıntılı şekilde anlatan seyyahdır. Mehmed Emin Efendi gibi o da herhangi bir yorum yapmadan gördüklerini ya da duyduklarını aktarmıştır (Tefvik, 1900:134-135).

Bu iki seyyahın aksine, II. Abdülhamit tarafından Hindistan'a konsolos olarak gönderilen Şirvanlı Ahmet Hamdi Efendi, cennetten geldiği düşünülen Ganj Nehri'ne ölülerin küllerinin bırakılması ya da parçalanarak atılmasıyla ilgili yorumunda Hindulara "zavallı" olarak tanımlar (Hamdi, 1995:43). Benzer şekilde, birbirleriyle savaşan devlerin canlandırıldığı bir ayini "saçma sapan böyle bir takım türrehattan ibaret" bularak, seyretmeye bile dayanamaz ve oradan uzaklaşır (Hamdi, 1995:143).

Aynı şekilde Abdürreşid İbrahim de, Ganj Nehri ile ilgili dini ritüelleri alaya alır (İbrahim, 2012:269). Ölü yakma için de "bu gibi çirkin, iğrenç cinnet her millette din namına kabul olunuyor" yorumunu yapar (İbrahim, 2012:393). Âli Bey ise Banyanların cenaze yakma törenlerini bizzat gözlemler. Kahverengi tenli, kırmızı giysili mezarcuları zebaniye benzeten seyyah ayinden o kadar rahatsız olur ki bütün gece uyuyamaz (Âli Bey, 2003:123).

Mehmed Emin Efendi ise Hindistan'da gündelik yaşamla sıklıkla tüketilen bir tür esrar şerbetini Müslümanların da içtiğinden, yine yaygın şekilde tüketilen, uyuşturucu etkisi olan pan yaprağından bahseder (Miroğlu, 1984:549). Ulunay da pandan bahseder ancak onu uyuşturucu yönünü anlatmadan, sadece bir yaprak olduğunu ve her kesimin kullandığını ifade eder. (Ulunay, 1962:18) Bir Müslümanlık davası güden Abdürreşid İbrahim ise bir hürmet göstergesi olarak ikram edilen bu bitkiyi doğal olarak "murdar" bulur ve adına şiirler yazılmasını da şairlerin cinnetine bağlar (İbrahim, 2012:318). Seyyahın ilk izlenimlerine bakıldığında da Hindistan halkını genellikle pis bulduğu görülmektedir (İbrahim, 2012:267). Yazarın Müslüman olsun ya da olmasın yerli halk için yaptığı ilk yorum cahillikleridir. Bu cehalet dine gelindiğinde ise taassup halini almıştır (İbrahim, 2012:272).

Adıvar ise bu temizlik bahsinde, üst başları eski olsa da halk tabakasının vücutlarının temiz olduğunu belirtir. Hatta bir Hintli fakara kalabalığında, Avrupa’da bir sinemada duyulan ter ve ayak kokusuna rastlanamayacağını ekler” (Adıvar, 2014:51-52). Selanikli Tevfik de kadın erkek herkesin dişlerine çok özen gösterdiklerini belirtir, saçları taralı, Hindistan cevizi yağıyla parlatılmış erkekleri anlatırken de insanların temizliklerine dikkati çeker (Tevfik, 1900:36). Aynı şekilde Cemil Meriç de okuduğu kitaplardan yola çıkarak Hintlileri sakın, iyi kalpli, temiz bir toplum olarak aktarır (Meriç, 2003:52). Yine yaptığı bir alıntıda Hindistan’ın en aşağı sınıflardakilerinin bile İtalyanlardan daha ince, daha zeki olduğu belirtilir (Meriç, 2003:81).

Hindistan ve Hint yaşam tarzı hakkında Halide edip Adıvar’ın tespitlerine daha fazla yer vermek Cumhuriyet döneminin önemli bir aydınının bu ülkeye nasıl baktığını göstermesi açısından önemlidir. 1933 yılında Hindistan’da bulunan Halide Edip de birçokları gibi bu ülkenin adını çocukluğunun masallarında duymuştur. Masallara başlanırken söylenen “Evvel zaman içinde, ahir zaman içinde” tekerlemesinin Hindistan’a çok yakıştığını düşünür. Hatta bunu Einstein’ın izafiyet teorisiyle açıklar. Bu ülkede tarihten önceki günlere ait “garip” fikirlerin olduğunu, bunların ancak binlerce yıl sonra insanlığa mal olabileceğini öngörür. Aynı şekilde, bugün görülen birçok manzaranın, düşünüşün de insanlığın ilk günlerine gittiğini ekler (Adıvar, 2014:21).

Hindistan’ın edebiyatta insan tarafını ilk olarak Abdülhak Hamid’in yazılarından tanıdığını belirten” (Adıvar, 2014:25) yazar, meşrutiyetin hemen sonrasında İstanbul’da *Finten’i* seyretmiştir. Davalacıro’nun tiradı gerçekliğiyle ilgili olarak onu düşündürür:

“Öyle bir şiddet-i tasmim ile çıktım ki yola
Karşıma çıksa eğer seng-i mezarım dönmem!
Ben de tufan gibiyim, yağdırırım mevt ü hatar
Gözyaşım seyl-i bela, ah u girivim sarsar
Zulmetin çak edip ey şeb
Salarım subha nazar” (Adıvar, 2014:24-25).

Yazar böyle bir Hintliyi, dünyaya bakış tarzları nedeniyle hayal edemez. Bunu romantik bir şairin gerçeğe uymayan rüyası olarak görür (Adıvar, 2014:25). Gerçek de budur zaten. Abdülhak Hamit’te Hint şiirine, zengin Hint edebiyatına temasa rastlanmaz. Onun gördüğü Hindistan, romantizmin penceresinden görülen Hindistan’dır.

Adıvar’ın henüz Hindistan’a gitmeden önce, Londra’ya bir vapur seyahati sırasında gördüğü Hindu garson ve gemicilerle ilgili değerlendirmeleri ilginçtir. Bunları İngiliz garsonlarla yan yana görünce, Hinduların Avrupalılardan çok farklı bir ruhi vaziyete sahip olduklarını düşünür. İngiliz garson sıradan bir garsondur. Hindu’nun ise kıyafetini değiştirmiş, yüksek sınıfa ait bir düşünür olma ihtimali vardır. Gemiciler ise tam aksine, en çirkin örneklerden seçilmişlerdir. Zayıflıkları, serilikleriyle “acayip mahlûkları” andırırlar. Yazarın onlarda

hissettiği şey korkudur. Bu korku batıl inançları olan, “görünür görünmez her nevi kudretin oynacağı olmuş talihsizlerin müphem korkusu”dur (Adivar, 2014:26-27).

Adivar'ın Müslüman ve Hinduların giyim tarzlarını yorumlayarak iki kültür arasındaki zihniyet farkını kendine göre ortaya koyuşu da kayda değerdir: “Müslümanlar sıkı ve düğmeli setreler giyiyorlar. Başlarında Gandhi bereleriyle hatları belirli ve kati bir hüviyetleri var. Hinduların eski Romalılar gibi sarılı beyaz örtüleriyle hatları belirli olmayan, belirsiz bir kıyafetleri var. Ve bu kıyafetlerin aynı zamanda ne kadar iki tarafın zihniyet farkını gösterdiğini de hissediyorum. Hindu zihniyeti geniş, derin fakat nerede başlar, nerede biter, anlamak mümkün değil, Müslümanın zihniyeti adeta mühendisliğe ait denilecek derecede kati hudutlar içinde”dir (Adivar, 2014:64). Bu bağlamda Adivar iki değer arasında karşılaştırmaya giderek, Benares'te Ganj'a kutsallık atfetmeyen, ineklerden medet ummayan tek grup dediği Müslümanları ölçülü ve mülayim bulur. Çünkü onlar sembole değil fikre sadık kalırlar. Fikir kalıcı, sembol ve şekil geçicidir (2014:164).

Yine benzer şekilde Adivar, Batı'nın aksine Doğu'da “hareket”in sakıncalı olduğunu, harekete mecali olmayan halkın da bu yüzden zavallı olduğunu, düşünür. Bu nedenle sömürülmeye müsait, haklarını savunmayan ve zihnini öbür dünyaya götüren her düşünceye sarılmaktadırlar (Adivar, 2014:104). Ona göre bu düşünce tarzı kurtulunması gereken bir durumu ifade eder. Fakir bir köylüde “...ezilmiş ve fakirliğe, zulme mahkûm şarklı zihniyetinin birer aynası: Kaza ve kadere tamamen kendini teslim etmişlerin” bakışını, fatalizmin bir sembolünü gören yazar, köylülerin zenginlere neden isyan etmediğine şaşıtı gibi (2014:146) yüksek tahsil görmüş bir ailenin fertlerinin tüm günlerinin binlerce senenin getirdiği geleneklere bağlı olmasına da şaşar (Adivar, 2014:154).

Halide Edip tüm bu değerlendirmelerini çevresiyle de paylaşmış olacak ki, ülkeyi bir Batılı kafasıyla değerlendirdiği ve gizli kuvvetlere yeterince önem vermediği için eleştirilmiştir. Yazar burada geri adım atmaz aksine, bu eleştirileri yapanların Doğu'yu bilmediğini iddia eder (Adivar, 2014:105).

Yine de tüm bu “hareketsizlik” eleştirisine rağmen Halide Edip'in tam da olumsuzladığı nokta dikkate alındığında, Hindistan “zaman”ından etkilendiği açıktır: “Yaradılışın, ölçülmesi mümkün olmayan bir yavaşlıkla hayata şekil verdiği bir zaman. Hindistan'ın kapı eşiğinde zaman denilen şeyin korkunç hakikatini çok derinden duydum. Geçmiş, hal, gelecek, bunlar bizim ölçülerimiz... Belki de kuruntularımız” (Adivar, 2014:29). Tüm bu tecrübeleri sonucunda Hindistan'dan çok şey öğrendiğini, ilkokul öğrenciliğinden çıkmış olanların hissini duyduğunu ifade eder (Adivar, 2014:204).

Peki, Osmanlı'nın kendisi dışındakilere bakışı nasıldır? Bu bağlamda cevap Cemil Meriç'ten gelir; Frenk akılsız, Yahudi inatçı, Mecusi uğursuzdur. Aynı zamanda, Osmanlı'nın uzaktaki putperest Hindistan'a ihtiyacı o dönemde yoktur. Tanzimat şairi de doğuyu tamamen inkâr etmiştir (Meriç, 2003:86).

Örneğin Abdülhak Hamit Bombay'a giderken en çok hindistancevizi ağaçlarını merak etmiş, mektuplarında Hint şiirinden, Hint düşüncesinden hiç bahsetmemiştir. Süleyman Nazif de Hindistan'ı bir miskinler tekkesi olarak görür (Meriç, 2003:85). Cemil Meriç ise aksine, Hindistan'ın hayatı küçümseyenlerin vatani olduğunu kabul ederken bir dervişler tekkesi olarak görülmemesi gerektiğini belirtir. Hint tezatların ülkesidir ama bu bir karmaşa değil, mozaiktir (Meriç, 2003:91).

Tabii bu ilgisizlik Tanzimat'tan çok önceye dayanır. Harzemli El Buruni'nin *Hind Seyahatnamesi* elinin altındayken Osmanlı bu kitabı değerlendirmemiştir. Ondan sekiz yüz yıl yıl sonra Anquetil-Duperron da Hindistan'ı dolaşır ve bu zenginliği keşfeder. *Upanişadlar*'ı Avrupa'ya tanıtır. Meriç de bu durumdan hayıflanarak *Upanişadlar*'dan haberi olmayan, Goethe ve Schopenhauer'a ilham veren *Şakuntala* ve *Bhagavat-Gita*'yı da tanımayan tek milletin Türkler olduğunu belirtir. (Meriç, 2003:86-87). Ona göre Doğu'yu incelemeyenlerin Batı'yı anlamaları mümkün değildir (Meriç, 2003:88).

Benzer eleştiriler İlber Ortaylı'dan da gelir. Örneğin ona göre Falih Rıfkı Atay'ın gezi kitabı *Hind* anlamsızdır çünkü var olanı değil, Kemalist bakış açısıyla kendi görmek istediğini aktarmıştır (Ortaylı,2013:3). Bu kitaptan alınabilecek en önemli şey ise Cumhuriyet aydınının Hind'e nasıl baktığıdır (Ortaylı, 1992:275).

4. SONUÇ

Tüm bu eleştiriler ve seyyahların notları dikkate alındığında hemen hepsinin belli bir ideolojinin ya da dünya görüşünün penceresinden baktıkları açıkça görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi kimi seyyahlar Hindistan'da zaten görmek istedikleri egzotik ortamı ön plana çıkarmış kimisi ise bu ülkeyi kendi dönemlerinin siyasi atmosferine göre yorumlama yolunu seçmiştir. Örneğin Abdürreşid İbrahim'in asıl derdi Hindistan'daki Müslümanların durumunu, İslam'ın ne kadar ve nasıl yaşandığını tespit etmektir. Verdiği vaazlar dikkate alındığında bir tür misyonerlik faaliyetinde de bulunduğu söylenebilecek olan seyyah hem Müslümanların ikinci plana atılmasından, hem İngiliz yönetiminden hem de Müslümanların İslam'ı yaşayış şekillerinden hoşnut kalmamıştır. İlginç olan nokta, oradaki Müslümanların ibadetlerinde aksaklık gördüğü noktalara değinen seyyahın oldukça ters tepkilerle karşılaşması hatta bu tavrını sürdürmemesi için uyarılmasıdır. Hindistan Müslümanlarının dini yaşantılarını İslam'a uygun olamadığını düşündüğü için eleştiren Abdürreşid İbrahim'in, çok tanrılı Hint inanışını ve geleneklerini de açıkça küçümsemesi garip karşılanmamalıdır. Benzer tavrı Şirvanlı Ahmet Hamdi Efendi de sergilemiş, Hint ritüellerini saçma olarak nitelmiştir.

Cemil Meriç ise örneğin ineğe tapınmayı insanı küçülten bir durum olarak görmüştür. Ancak onun bakışı sadece bununla sınırlı değildir. O okuduğu tüm kaynakların ışığında kültür, sanat ve edebiyat bahsinde Hindistan'a hayranlığını gizleyemez. Ayrıca Türklerin bu kültürü bu kadar geç tanımasını büyük bir kayıp olarak görür.

Mehmet Emin Efendi ve Selanikli Mehmet Tefvik ise gördüklerini olduğu gibi aktarma yoluna gittikleri için Hint kültürü hakkında tam olarak ne düşündükleri çıkarılamaz. Ancak en azından olumsuz bir değerlendirmede bulunmadıkları ya da alay etme yoluna gitmediklerini belirtmek gerekir.

Hindistan'ı, hayat tarzı bakımından çok geri bir âlem olarak niteleyen Ahmet Emin Yalman da tıpkı Halide Edip Adıvar ve Ulunay'ın Türkiye'yi görmek istedikleri gibi, yani Batılılaşmış, sanayileşmiş ve medenileşmiş bir Hindistan tasavvur eder (Yalman, 1953:7). Yorumlar bu eksen üzerinde yapılır. Esasen, batıl denilen inançlar ya da biçimsiz, bakımsız mahalleler eleştiriliyorsa bu aynı zamanda Türkiye'de de eleştirilen, görülmek istenmeyen manzaraları ifade eder. Halide Edip'in köhne yapılara tahammül edememesi ya da Ulunay'ın yüksek binalardan ya da büyük fabrikalardan etkilenmesi de bundandır.

Türkiye ile Hindistan arasında en çok karşılaştırma yapan seyyah da Refi Cevat Ulunay'dır. Hindistan'ı görmeden önce sadece çok geri bir ülkeyle karşılaşacağını düşünen Ulunay ülkenin gündün güne gelişen sanayisini, tarımsal altyapısını ve turizmden elde ettiği geliri görünce şaşkınlığını gizleyemez. Yazarın, benzer hamlelerin Türkiye'de neden yapılmadığı konusunda kafa karışıklığı yaşadığı görülmektedir. Tabii onu şaşırtan sadece bu anlatılar değildir. Ülkede herkesin kendi inancını yaşamakta sıkıntı çekmemesi, ibadethanelerin yan yana olması ve hatta farklı dine mensup insanların birbirlerinin ibadethanelerinde inançlarını yerine getirmeleri ayrı bir şaşkınlık sebebidir. Ancak yazarın üzerinde durduğu asıl konu Hint kültürünün ayrıntıları değil, ülkenin üretim kapasitesidir. Batı'ya öykünen aydın, bir anlamda "geri" olarak gördüğü daha "Doğu"ya hayran kalarak ülkesine dönmüştür. Aynı şekilde, her ne kadar geri kalmış bir hayat tarzından bahsetse de Ahmet Emin Yalman da başlıklardan doğan birlikteliği fark etmiş ve hayretini gizleyememiştir. Hatta öngörüsü, Hindistan'da yeni bir Amerika'nın doğacağı yönündedir (Yalman, 1953:125-127). Bugünkü Hindistan'a bakıldığından bu öngörünün gerçekleşmesinin yakın gelecekte muhtemel olduğu da görülebilir.

Hindistan'ın aslında ne anlama geldiğini en iyi tahlil edebilen iki yazar, Halide Edip Adıvar ve Cemil Meriç'tir. Adıvar, Bu ülkeyi görmeden önce Rusya ve Amerika'yı inceleyen insanın tarihin gidişatı hakkında bir fikir edinebileceğini düşünürken şimdi bu "acayip" ülkenin de fikir, sanat, siyaset dünyasına çok şey verebileceğinden bahseder (Adıvar, 2014:39). Cemil Meriç ise tüm seyyahların aksine, ülkenin sanayisiyle, ticaretiyle ilgilenmez. O aradığı en eski tarihi, en eski sanatı, en eski edebiyatı Hindistan'da bulmuştur. Her ne kadar hayvanları yücelten inanışın insanı küçülttüğünü düşünse de, dünyaya yayılan birçok inanışın, Yunanistan'dan, Batı'dan da önce bu topraklardan yayıldığını ve geliştiğini tespit eder. Tabii tüm bunları uzun yıllarını verdiği araştırmalarıyla, Hindistan'ı görmeden ortaya koymuştur. Bütün bu donanımla bahsettiği "eşik"ten² geçmiş olsaydı kuşkusuz yapacağı yorumlar çok daha ilginç ve değerli olacaktı.

² Cemil Meriç'in Hindistan'ı anlattığı kitabının adı *Bir Dünya'nın Eşiğinde*'dir. Ayrıca Halide Edip Adıvar'ın kitabının birinci bölümün başlığı da "Hindistan'ın Kapı Eşiğinde"dir.

Sonuç olarak, 16. Yüzyıldan başlayıp uzun ya da kısa aralıklarla birbirini takip eden, özellikle de Tanzimat dönemi ve sonrasında yoğunlaşan Hindistan seyahatnameleri, bu ülke ve kültür hakkında çok değerli birer bilgi kaynağıdır. Tüm bu eserler ayrıca bize Türkiye'den Doğu'ya nasıl bakıldığını da göstermesi bakımından önemlidir. Bir "bakış açısı" temelinde Batı'nın Osmanlı'ya ya da Türkiye'ye karşı sergilediği önyargılı tutumun Türkiye'den Hindistan'a da aynı düzlemde sergilendiği görülmektedir. Ayrıca Tanzimat yazarlarının Hindistan'da geçen ya da Hintli kahramanların bulunduğu eserleri de esasında bu ülkeyi ya da Hindularını anlatmaz. Onlar da bu mekânı kendi düşüncelerine zemin yaratmak için aynı zamanda da romantik bir bakış açısıyla kullanmışlardır.³

Kısacası hem Osmanlı hem de Türk aydını siyasi ve dini bağları bulunan bu coğrafyayı eskiden de şimdi de yeterince değerlendirememiştir. Yok saydığı Doğu, Batı tarafından keşfedilip işlendikten sonra yine kendisine, kaynak Batı'yı gibi sunulmuş, o da bunu öylece kabul etmiştir. Bugün kitle iletişim araçları her ne kadar çok gelişmişse de, Türk toplumu açısından bakıldığında daha doğrusu kendisine gösterilen Hindistan söz konusu olduğunda bu coğrafyanın sadece turistik özellikleriyle ön plana çıktığı gerçektir. Hindistan bugün de ineğe tapanların, Hint fakirlerinin, fillerin ve maymunların ülkesidir. Bahsedilen tüm seyahatnameler söz konusu edildiğinde, Batı Türkiye'ye hangi pencereden baktıysa Türkiye'nin de Hindistan'a, benzer bir pencereden baktığı sonucuna ulaşmaktadır.

KAYNAKÇA

Adıvar, H. E. (2014). *Hindistan'a Dair*. İstanbul: Can Yayınları.

Âli Bey. (2003). *Dicle'de Kelek ile Bir Yolculuk - Seyahat Jurnalı [İstanbul'dan Bağdad'a ve Hindistan'a]*. İstanbul: Buke Yayınları.

Felek, B. (1943). *Hint Masalları*. İstanbul.

İbrahim, A. (2012). *Âlem-i İslam ve Japonya'da İslamiyet'in Yayılması*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Lostar, B. (1922). Hint hatıraları. *Yarın Mecmuası*, 17 Mayıs-20 Temmuz.

Makdisi, O. (2002). "Ottoman orientalism. *The American Historical Review*, 107 (3).

Meriç, C. (2003). *Bir Dünyanın Eşiğinde*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Miroğlu, İ. (1984). Hindistan hakkında XVIII. yüzyılda yazılmış küçük bir eser" *Tarih Dergisi* XXXIV, 549-553.

Ortaylı, İ. (1992). 19. Asırdan zamanımıza Hindistan üzerine Türk seyahatnameleri. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 3, 549-553.

³ Türk edebiyatındaki Hindistan teması için bkz. Yorulmaz, O. B. (1991). Türk edebiyatında Hindistan. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ortaylı, İ. (2013). Hind seyahatnamesi. 11 Haziran 2015'te <http://www.milliyet.com.tr/hind-seyahatnamesi/ilber-ortayli/pazar/yazardetay/03.02.2013/1663852/default.htm> adresinden erişildi.

Selanikli Tevfik Efendi. (1900). *Hindistan Seyahatnamesi (Sabah'ın Kış Gecesi Eğlencesi)*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Seydi Ali Reis. (1999). *Mir'atü'l Memalik*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Şirvanlı Ahmet Hamdi Efendi. (1995). *Seyahatnâme – Hindistan, Svat ve Afganistan*. İstanbul: Arma Yayınları.

Ulunay, R. C. (1962). *İhtişam Diyarı Hindistan*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınları.

Yalman, A. E. (1953). *Hindistan'da Gördüklerimiz*. İstanbul.